

Att sila mygg och svälja kameler

Av rättschefen OLLE ABRAHAMSSON

Några saker har särskilt slagit mig när jag som ordförande i Integritetsskyddskommittén haft anledning att syssla med frågor om effektivitet i brottsbekämpning kontra integritetsskydd. En sådan sak är debattens polarisering och benägenheten att måla i svartvita färger. Denna polarisering är väldigt olycklig, för ensidiga lösningar fungerar inte särskilt bra på det här området.

En klok lagstiftare går fram med små och eftertänksamma steg i takt med att omvärlden och kanske också de egna värderingarna förändras. Det lönar sig inte att söka efter någon genialisk formel som kan lösa de svåra avvägningsproblemen en gång för alla. Balanspunkterna mellan integritetsskyddet och alla de andra berättigade intressena blir nämligen säkrast bestämda om de ständigt manglas fram på nytt och diskuteras inom ramen för ett aldrig upphörande offentligt samtal kring detta svåra problemkomplex. I lagstiftningsarbetet måste frågorna omsorgsfullt utredas och lösningarna prövas gentemot den i regeringsformen inskrivna proportionalitetsprincipen. Lagstiftaren får inte heller ge avkall på de vanliga kvalitetskraven när det yttre trycket ökar, som när nya terroråd inträffar runt om i världen. Från den synpunkten är det en beklaglig utveckling att också stora och viktiga systemförändringar genomförs eller föreslås genomföras utan underlag i form av aktuella kommittébetänkanden (exempel: tvångsmedelsreformen 2004, buggning 2006) eller utan att reformförslagen alls har varit föremål för sedvanligt kommittéarbete (exempel: utvidgad FRA-spaning 2005, utökat DNA-register 2005 och tvångsmedelsanvändning i preventivt syfte 2006). En intern departementspromemoria eller en aldrig så välmotiverad enmansutredning kan från kvalitetssynpunkt inte ersätta ett kommittéarbete som pågått under flera år, under parlamentarisk insyn och med medverkan av framstående experter och sakkunniga. Till detta kommer att remissinstanserna många gånger får alltför kort tid på sig och därtill ofta inte är lika villiga som tidigare att lägga ner tid och energi på synpunktslämnandet. Det har blivit ganska vanligt att också domstolarna med hänvisning till tidsnöd och personalbrist säger sig inte kunna avge något fullständigt remissvar. Både från integritetsskydds- och allmän synpunkt är det en tråkig utveckling, för de juridiskt tunga remissinstansernas påpekanden är av väsentlig kvalitetshöjande betydelse i lagstiftningsarbetet.

En annan iakttagelse jag har gjort är att de som deltar i debatten rörande dessa svåra avvägningsfrågor ofta har så dåligt sinne för proportioner. Särskilt brukar de som mest frekvent klagar på kontroll-

och övervakningssamhället ha en nästan kuslig förmåga att ägna sin kraft åt fel saker. Man har de senaste åren protesterat häftigt mot buggning och preventiva tvångsmedel, trots att båda dessa åtgärder ändå i det stora hela med säkerhet kan beräknas bli — och förbli — ganska marginella företeelser i brottsbekämpningen. För det relativt ringa antal personer som kan komma att utsättas kan skadeverkningarna för den personliga integriteten förvisso bli svåra. Men den vanlige samhällsmedborgaren, som på rationella grunder värderar risken för att själv få sitt privatliv kränkt genom buggning eller något annat hemligt tvångsmedel, synes inte ha mycket att oroa sig för med anledning av de nu i riksdagen vilande lagförslagen. Inte heller det utökade DNA-registret, som blev verklighet vid årsskiftet 2005/06, behöver den vanlige medborgaren bekymra sig särskilt mycket för. DNA-registret för med sig ganska obetydliga integritetsrisker som mer än väl uppvägs av registrets klart positiva brottsuppklarande betydelse. Ändå fanns det på sina håll ett stort motstånd mot den nu genomförda utvidgningen av registret.

Däremot var det förbluffande få och svaga protester mot ett par andra samtidiga förslag som på ett mycket mer omfattande sätt berör och äventyrar den personliga integriteten. Jag tänker till exempel på den utvidgning av FRA:s rätt att bedriva signalspaning, som föreslogs i en departementspromemoria häromåret. Förslaget skulle kraftigt ha ökat FRA:s tillgång till integritetskänslig information utan att det samtidigt utövades någon egentlig kontroll över verksamheten. Ändå såg exempelvis Justitiekanslern i sitt remissyttrande inga problem från integritetsskyddssynpunkt. Det huvudsakliga motståndet kom i stället från Säpo, som förmodligen uppfattade förslaget som ett hot mot det egna spaningsmonopolet på området. Jag tänker vidare på det teletrafikdatalagringsobligatorium som redan är beslutat och som skall genomföras i full skala år 2007. Det obligatoriet innebär en dramatisk volymökning av integritetskänslig information som skall insamlas och sparas för eventuella framtida polisära behov. Båda dessa åtgärder är generella till sin karaktär, de berör i princip varje medborgare och kan därför väntas få djupgående återverkningar, inte minst på det folkpsykologiska planet. Men kritiken från integritetsskyddets vänner har alltså varit förvånansvärt lågmäld i båda dessa fall.

Radioprogrammet Konflikt ägnades nyligen (16 september 2006) åt temat Terrorismbekämpning och integritetsskydd. När en företrädare för Svenska Helsingforskommittén skulle ge en särskilt tydlig illustration till hur långt Sverige har gått i riktning mot att bli en kontrollstat och ett storebrorssamhälle, valde hon följande exempel. En terroristmisstänkt utlänning åkte fast för sjukförsäkringsbedrägeri på grund av att överskottsinformation, från i behörig ordning beslutad övervakningen av honom, felaktigt hade överlämnats till de fuskbekämpande myndigheterna. Informationen innehöll bildmaterial som tydde på att personen i fråga inte hade varit sjuk under den tid han

anmält till försäkringskassan. Jag föreställer mig att det var ganska få av radiolyssnarna som upprördes nämnvärt av att överskottsinformation användes på detta sätt. Exemplet visar enligt min mening på något typiskt för den svenska integritetsskyddsdebatten, nämligen svårigheten att skilja på stort och smått eller, om man så vill, benägenheten att sila mygg och svälja kameler. Integritetsskyddskommittén har som ambition att, när den nästa år lägger fram resultatet av sitt arbete, hyfsa debatten och särskilt noggrant beskriva kamelerna.